

УДК 376.3

Савінова Н. В., Корнієнко І. В., Куза І. М.

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті презентовано результати емпіричного дослідження щодо сформованості фонематичного сприйняття дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Визначено критерії, показники, серед яких: аудіалізація семантики мовлення оточуючих за показниками – семантична диференціація при виконанні словесних одноступеневих інструкцій педагога, семантична диференціація при виконанні словесних двоступеневих інструкцій педагога; семантична диференціація при виконанні словесних тріступеневих інструкцій педагога; аудіальна диференціація мовленнєвих та немовленнєвих звуків із показниками – аудіальна диференціація немовленнєвих звуків; диференціація голосних у звуковому образі слова; диференціація приголосних у звуковому образі слова.

Автори подають порівняльну картину рівнів сформованості фонематичного сприйняття дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку за показниками першого критерію.

Ключові слова: фонематичне сприйняття, семантична диференціація, аудіальна диференціація, затримка психічного розвитку, загальний недорозвиток мовлення.

Численні дослідження вчених (Е. Данілавічуте, Г. Каше, С. Конопляста, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Н.Пахомова, Н. Савінова, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.) доводять, що головною умовою успішного розвитку та корекції порушень мовленнєвої діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є розвиток фонематичного сприйняття. Порушення фонематичного сприйняття проявляється не тільки у спроможності розпізнавати подібні за артикуляцією або близькі за звучанням звуки, але й у порушеннях звуковимови (замінах, спотвореннях тощо), збідненості словникового запасу, несформованості граматичної будови, зв'язного мовлення, порушеннях письма та читання.

Основними завданнями запропонованого дослідження є вивчення стану фонематичного сприйняття дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку та визначення специфічних особливостей означеного об'єкта дослідження. Нами було проведено емпіричне дослідження з метою визначення та подальшої порівняльної демонстрації особливостей стану сформованості фонематичних процесів у молодших школярів із затримкою психічного розвитку, що мають загальний недорозвиток мовлення (вторинно) та молодших школярів з нормою розвитку.

До експериментального дослідження було залучено 30 дітей молодшого шкільного віку: 15 учнів класів інтенсивної педагогічної корекції та 15 учнів загальноосвітніх класів ЗОШ I-III ступенів №13 м. Миколаєва.

Завданнями констатувального етапу експерименту виступили: визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості фонематичного сприйняття дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Розроблено критерії оцінки, показники та комплекс вправ для діагностики.

Перший критерій оцінки – аудіалізація семантики мовлення оточуючих. Показники першого критерію: *семантична диференціація при виконанні словесних одноступеневих інструкцій педагога, семантична диференціація при виконанні словесних двоступеневих інструкцій педагога; семантична диференціація при виконанні словесних тріступеневих інструкцій педагога.*

Другий критерій оцінки – аудіальна диференціація мовленнєвих та немовленнєвих звуків. Показники другого критерію: *аудіальна диференціація немовленнєвих звуків; диференціація голосних у звуковому образі слова; диференціація приголосних у звуковому образі слова.*

Визначення сформованості фонематичного сприйняття у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку та вторинним загальним недорозвитком мовлення передбачає наявність наступних умінь і навичок: слухання та розуміння сприйнятого на слух літературного та розмовного мовлення носія мови в ситуаціях повсякденного спілкування, пов'язаних із задоволенням певних особистісних потреб, розпізнавання фонемного ряду рідної мови, розрізнення акустичних та артикуляційних образів мовленнєвих та немовленнєвих звуків, розуміння монологічного висловлювання за близькою та відомою тематикою, невербальна або коротка вербальна реакція на семантику

оберненого мовлення, диференціація мовленнєвих та немовленнєвих звуків, співвіднесення звуків оточуючого середовища з реальними об'єктами, виконання словесних інструкцій педагога, виокремлення певної фонемі з набору інших, поєднаних у слова, або у фонемному ряді тощо.

Для проведення логодіагностики нами розроблено експериментальні завдання до кожного з виокремлених критеріальних показників з метою з'ясування рівнів сформованості фонематичного сприйняття дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку та вторинним загальним недорозвиненням мовлення, визначено рівні, до кожного завдання представлено шкалу оцінювання.

Проілюструємо прикладами.

Перший критерій оцінки – аудіалізація семантики мовлення оточуючих.

Перший показник критерію: *семантична диференціація при виконанні словесних одноступеневих інструкцій педагога.*

Завдання №1 «Будь уважний»

Мета: визначити вміння сприймати зміст одноступеневої інструкції та згідно з цим виконувати дії.

Обладнання: аудіовізуальні засоби, аудіовізуальний запис.

Процедура виконання.

Дитина продивляється та прослуховує аудіовізуальний запис і послідовно виконує дії.

- Розведи руки в сторони.
- Пострибай на обох ногах.
- Підними руки вгору.
- Витягни руки вперед.
- Підними праву руку вгору тощо.

Завдання №2 «Шуба, шапка, шарф, калоші»

Мета: визначити вміння сприймати зміст одноступеневої інструкції та згідно з цим виконувати дії.

Обладнання: картинки із зображенням предметів одягу, предмети одягу.

Процедура виконання.

Експериментатор пояснює дитині правила гри й показує ігрові рухи. Якщо експериментатор вимовляє слово шуба, показує картинку, то дитина має обхопити себе руками, якщо слово «шапка», то покласти руки на голову, якщо слово «шарф» – торкнутися шиї; якщо слово «калоші», то потупати ногами. Експериментатор супроводжує інструкцію правильними рухами. За необхідності можна ускладнити завдання: називаючи предмети, робити неправильні рухи (наприклад, говорити «калоші», а класти руки на голову тощо).

Завдання №3 «Ведмедик»

Мета: визначити вміння дитини сприймати та виконувати просту одноступеневу інструкцію, надану дорослим на знайомому матеріалі.

Обладнання: іграшка – ведмедик.

Процедура виконання.

Експериментатор пояснює дітям, що сьогодні заняття відбудеться в лісовій школі. Звірі із задоволенням допоможуть нам. Один із вас буде виконувати дії за моєю інструкцією, а інший – пояснювати лісовим учням, що відбувається. Експериментатор демонструє іграшкового ведмедика та просить виконати з ним певні дії:

- Візьми ведмедика;
- Підними ведмедика над головою;
- Сховай ведмедика за спину;
- Поклади ведмедика на стіл;
- Віддай ведмедика Каті.

Одна дитина виконує дії, а друга – озвучує.

Оцінна шкала до виконання завдань першого показника першого критерію

Високий рівень: дитина без помилок виконує завдання (3 б.).

Достатній рівень: дитина в цілому виконала завдання, але припустилася однієї помилки (2 б.).

Середній рівень: дитина припустилася 2-3 помилок, потребує додаткового часу та зразку виконання та допомоги експериментатора для виконання завдання (1 б.).

Низький рівень: дитина не виконала або відмовилася виконувати завдання, потребує допомоги експериментатора (0 б.).

Кількісні дані виконання завдань першого показника першого критерію Таблиця 1.1.

№ з/п	Прізвище, Ім'я	Показник				
		Семантична диференціація при виконанні одноступеневої словесної інструкції педагога				
	ЕГ КГ	№1	№2	№3	Середній бал за результатами виконання всіх завдань	Рівень за результатами виконання всіх завдань
1	Данил К. Володимир С.	1 3	2 2	1 3	1.3 2.7	с д
2	Мирослав Ф. Валерія Ш.	2 3	2 3	2 3	2 3	д в
3	Богдан Г. Кирил А.	2 3	1 3	2 3	1.6 3	с в
4	Ірина П. Ганна Д.	3 3	2 3	2 3	2.3 3	д в
5	Мірна Д. Поліна Д.	2 3	2 3	3 3	2.3 3	д в
6	Дмитро С. Ганна М.	2 3	2 3	2 3	2 3	д в
7	Андрій Т. Поліна Т.	3 3	2 3	1 3	2 3	д в
8	Ростислав Д. Богдан К.	2 3	2 3	1 3	1.6 3	с в
9	Іван Я. Михайло В	2 3	3 3	2 3	2.3 3	д в
10	Богдан П. Анастасія К.	2 3	2 3	3 3	2.3 3	д в
11	Микита К. Марина І.	1 3	2 3	2 2	1.6 2.7	с д
12	Анастасія Д. Вероніка С.	1 3	1 3	2 3	1.3 3	с в
13	Вікторія Г. Лілія Н.	2 3	1 3	2 3	1.6 3	с в
14	Максим Б. Анна Ж.	1 3	1 3	2 3	1.3 3	с в
15	Віктор Ц. Богдан Г.	1 3	1 3	2 3	1.3 3	с в
Всього:		н-0 с-5 д-8 в-2 н-0 с-0 д-0 в-15	н-0 с-5 д-9 в-1 н-0 с-0 д-1 в-14	н-0 с-3 д-10 в-2 н-0 с-0 д-1 в-14	1.8 3	н-0 с-8 д-7 в-0 н-0 с-0 д-2 в-13

Другий показник критерію: семантична диференціація при виконанні словесних двоступеневих інструкцій педагога

Завдання №1 «Одягни ляльку на прогулянку»

Мета: визначити вміння дитини виконувати двоступеневу дію з предметом на знайомому матеріалі, запропоновану дорослим.

Обладнання: лялька та ляльковий одяг.

Процедура виконання.

Експериментатор повідомляє, що лялька зібралася на прогулянку, але не може обрати та одягти одяг. Дитина слухає та виконує інструкцію.

- Візьми шапку та одягни ляльці на голову;
- Візьми червоний шарф та закрій ляльці шию;
- Візьми зелені черевики та одягни ляльці Каті на ноги;
- Одягни на ляльку жовту кофтинку та застібни гудзики тощо.

Завдання №2 «Стоп кадр!»

Мета: визначити вміння дитини називати двоступеневу дію з предметом на знайомому матеріалі, запропонованому дорослим.

Обладнання: лялька, іграшковий посуд, стіл та стільці.

Процедура виконання.

Експериментатор пропонує пограти в кіно, при цьому експериментатор спочатку буде актором і виконуватиме дії, а дитина буде озвучувати кадр, потім вони поміняються ролями.

Дитина уважно слухає словесні інструкції педагога або озвучує дії. Наприклад:

- Взяла маленьку ляльку та посадила за стіл;
- Вибрала зелену ложку та нагодувала ляльку;
- Взяла ляльку та посадила біля ведмедика;
- Взяла велику ляльку та посадила на великий стілець.

Завдання №3 «Послухай та покажи»

Мета: визначити вміння дитини виконувати двоступеневу інструкцію на матеріалі слів-паронімів.

Обладнання: малюнки

Процедура виконання.

Експериментатор розкладає перед дитиною на столі попарно малюнки, на яких зображено: білка-булка, дим-дім, коза-коса тощо.

Інструкція:

– Покажи спочатку картинку, на якій зображено дім, а потім картинку, на якій зображено дим. Озвуч свої дії.

- Я спочатку показав дім, а потім – дим.

Мовленнєвий матеріал: білка-гілка, миска-мишка, кит-кіт, дим-дім, коза-коса, маска-каска.

Оцінна шкала до виконання завдань
другого показника першого критерію

Високий рівень: дитина без помилок виконує завдання (3 б.).

Достатній рівень: дитина в цілому виконала завдання, але припустилася однієї помилки (2 б.).

Середній рівень: дитина припустилася 2-3 помилок, потребує додаткового часу та зразку виконання та допомоги експериментатора для виконання завдання (1 б.).

Низький рівень: дитина не виконала або відмовилася виконувати завдання, потребує допомоги експериментатора (0 б.).

Кількісні дані виконання завдань другого показника першого критерію

Таблиця 1.2.

№ з/п	Прізвище, Ім'я	Показник				
		Семантична диференціація при виконанні двоступеневої словесної інструкції педагога				
	ЕГ КГ	№1	№2	№3	Середній бал за результатами виконання всіх завдань	Рівень за результатами виконання всіх завдань
1	Данил К. Володимир С.	2 3	2 3	1 3	1.6 3	с в
2	Мирослав Ф. Валерія Ш.	2 3	1 3	1 3	1.3 3	с в
3	Богдан Г. Кирил А.	1 3	1 3	1 3	1 3	с в
4	Ірина П. Ганна Д.	2 3	2 3	2 3	2 3	д в
5	Мірра Д. Поліна Д.	1 3	2 3	2 3	1.6 3	с в
6	Дмитро С. Ганна М.	2 3	1 2	2 3	1.6 2.7	д д
7	Андрій Т. Поліна Т.	2 3	1 3	1 2	1.3 2.7	д д
8	Ростислав Д. Богдан К.	3 3	2 3	2 2	2.3 2.7	д д
9	Іван Я. Михайло В	2 3	1 3	2 3	1.6 3	с в
10	Богдан П. Анастасія К.	2 3	3 3	2 3	2.3 3	д в
11	Микита К. Марина І.	1 3	2 2	1 3	1.3 2.7	с д
12	Анастасія Д. Вероніка С.	1 3	2 3	2 3	1.6 3	с в
13	Вікторія Г. Лілія Н.	2 3	0 3	1 2	1 2.7	с д
14	Максим Б. Анна Ж.	1 3	2 3	2 3	1.6 3	с в
15	Віктор Ц. Богдан Г.	2 3	1 2	1 3	1.3 2.7	с д
Всього:		н-0 с-5 д-9 в-1	н-1 с-6 д-7 в-1	н-0 с-7 д-8 в-0	1.6	н-0 с-10 д-5 в-0
		н-0 с-0 д-0 в-15	н-0 с-0 д-2 в-13	н-0 с-0 д-3 в-12	2.9	н-0 с-0 д-6 в-9

Третій показник критерію: *семантична диференціація при виконанні словесних триступневих інструкцій педагога*

Завдання №1 «Накріймо стіл до вечері»

Мета: визначити вміння дитини слухати та диференціювати багатоступеневі інструкції та виконувати завдання з декількох послідовних дій.

Обладнання: фігурки членів родини з настільного театру, іграшкові меблі та посуд.

Процедура виконання.

Експериментатор демонструє дитині іграшки з настільного театру та пропонує допомогти підготуватися до сімейної вечері.

– Поставимо посередині кімнати стіл для вечері, накриємо його скатертиною та розставимо стільчики.

– Розкладемо серветки, прибори та розставимо тарілки.

– Поставимо для мами червону чашку, для тата – синю, а для дітей – зелені чашечки тощо.

Завдання №2 «У пісочному містечку»

Мета: з'ясувати вміння дитини виконувати послідовно дії з предметом (іграшкою) за інструкцією педагога.

Обладнання: столик для ігор з піском, іграшкові фігурки тварин різного розміру, іграшкові м'ячі різного розміру.

Процедура виконання.

Експериментатор пропонує дитині уважно роздивитися мешканців із пісочного містечка та роздати їм м'ячики різних розмірів та кольорів.

– Дай жабеняті найменший м'ячик, качці – середній, а для бегемотика обери м'ячик самостійно;

– Лисенята просять жовтий м'ячик, зайчики – червоний, а білочкам потрібен білий м'яч тощо.

Завдання №3 «Купаємо малюка»

Мета: з'ясувати вміння дитини виконувати послідовно дії за мовленнєвою інструкцією педагога.

Обладнання: лялька, іграшкова ванночка, приладдя для купання малюка.

Процедура виконання.

Експериментатор пропонує дитині допомогти мамі купати малюка.

– Розкажи малюку, що він буде купатися, помий йому голівоньку та обличчя;

– Занурюй малюка у водичку, вимий йому щічки і носик;

– Вимий малюкові голову із шампунем, потри мочалкою ніжки, намиль ручки.

– Витирай малюка рушником, сповивай його та заколисай тощо.

Оцінна шкала до виконання завдань

другого показника першого критерію

Високий рівень: дитина без помилок виконує завдання (3 б.).

Достатній рівень: дитина в цілому виконала завдання, але припустилася однієї помилки (2 б.).

Середній рівень: дитина припустилася 2-3 помилок, потребує додаткового часу та зразку виконання та допомоги експериментатора для виконання завдання (1 б.).

Низький рівень: дитина не виконала або відмовилася виконувати завдання, потребує допомоги експериментатора (0 б.).

Кількісні дані виконання завдань третього показника першого критерію

Таблиця 1.3.

№ з/п	Прізвище, Ім'я	Показник				
		Семантична диференціація при виконанні триступневої словесної інструкції педагога				
	ЕГ КГ	№1	№2	№3	Середній бал за результати виконання всіх завдань	Рівень за результатами виконання всіх завдань

1	Данил К. Володимир С.	1 3	2 3	2 3	1.6 2.7	с д
2	Мирослав Ф. Валерія Ш.	2 3	2 2	1 2	1.6 2.3	с д
3	Богдан Г. Кирил А.	1 3	2 2	1 2	1.3 2.3	с д
4	Ірина П. Ганна Д.	2 2	1 2	2 3	1.6 2.3	с д
5	Міра Д. Поліна Д.	1 3	1 2	2 2	1.3 2.7	с д
6	Дмитро С. Ганна М.	2 3	1 3	1 2	1.3 2.7	с д
7	Андрій Т. Поліна Т.	1 3	2 3	2 3	1.6 3	с в
8	Ростислав Д. Богдан К.	2 3	1 3	2 3	1.6 3	с в
9	Іван Я. Михайло В	2 3	1 3	1 3	1.3 3	с в
10	Богдан П. Анастасія К.	1 3	0 3	2 3	1 3	с в
11	Микита К. Марина І.	2 2	2 2	1 2	1.6 2	с д
12	Анастасія Д. Вероніка С.	1 2	2 3	0 3	1 2.7	с д
13	Вікторія Г. Лілія Н.	1 3	1 3	2 2	1.3 2.7	с д
14	Максим Б. Анна Ж.	1 2	2 2	2 3	1.6 2.3	с д
15	Віктор Ц. Богдан Г.	2 2	1 3	1 3	1.3 2.7	с д
Всього:		н-0 с-8 д-7 в-0	н-1 с-7 д-7 в-0	н-1 с-6 д-8 в-0	1.4	н-0 с-15 д-0 в-0
		н-0 с-0 д-5 в-10	н-0 с-0 д-6 в-9	н-0 с-0 д-7 в-8	2.6	н-0 с-0 д-12 в-3

Як зазначено в таблиці 1.4, за першим показником першого критерію серед молодших школярів високий рівень не визначено у жодної дитини із ЗПР та визначено у 86,7% у дітей з нормою мовленнєвого та психічного розвитку; достатній рівень визначено у 46,6% дітей із ЗПР та серед 13,3% дітей із нормою мовленнєвого та психічного розвитку, середній рівень – у 53,3% дітей із ЗПР та у жодної нормотипової дитини; низький рівень не виявлено в обох групах дітей. За другим показником високий рівень не визначено серед дітей із ЗПР, проте визначено 60% серед дітей з нормою розвитку; достатній рівень – у 33,4% дітей із ЗПР та 40% у дітей з нормотиповим розвитком, середній рівень – у 66,6% дітей із ЗПР та не визначено серед дітей із нормою мовленнєвого розвитку; низький рівень не виявлено взагалі. За третім показником першого критерію високий рівень не виявлено у дітей із ЗПР та виявлено у 26,7% дітей із нормою мовленнєвого та психічного розвитку, достатній рівень не визначено у дітей із ЗПР, проте визначено у 73,3% дітей з нормальним розвитком, середній рівень – виявлено у 100% дітей із ЗПР та не виявлено у дітей із нормою, низький рівень не виявлено в жодній групі дітей.

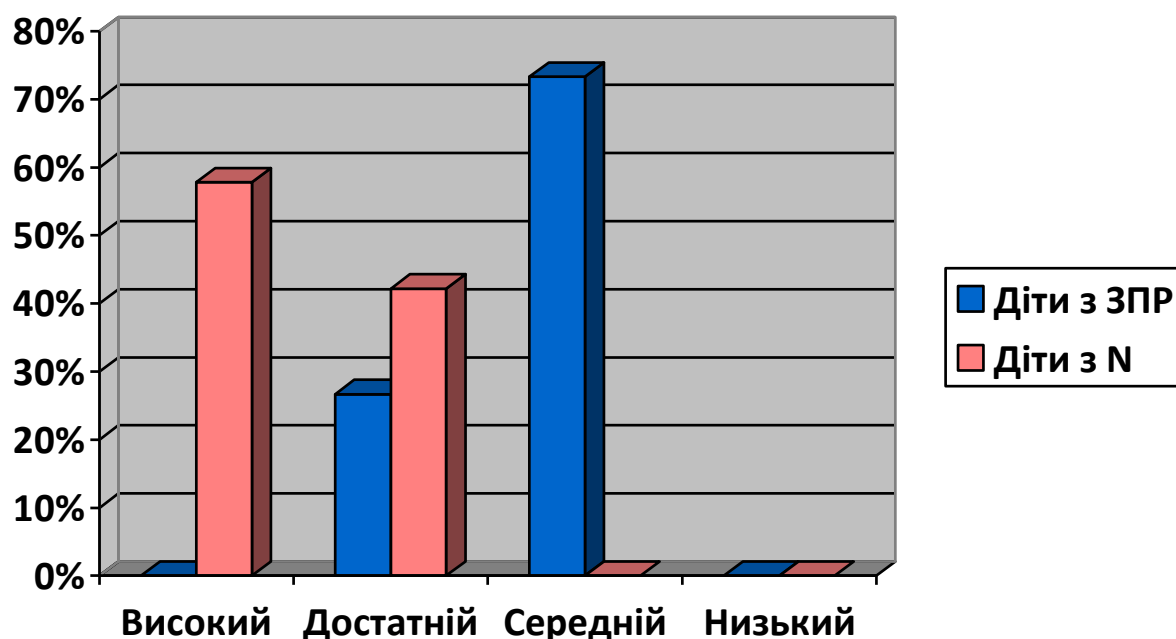
Узагальнені кількісні дані за критерієм
«Аудіалізація семантики мовлення оточуючих» (ЕГ, КГ)

Таблиця 1.4.

Група	Кількість дітей, за рівнями (%)											
	Показники											
	Семантична диференціація при виконанні одноступеневої словесної інструкції педагога				Семантична диференціація при виконанні двоступеневої словесної інструкції педагога				Семантична диференціація при виконанні треступеневої словесної інструкції педагога			
	В	Д	С	Н	В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
Діти з ЗПР	-	7/ 46,6 %	8/ 53,3 %	-	-	5/ 33,4 %	10/ 66,6 %	-	-	-	15/ 100%	-
Діти з N	13/ 86,7 %	2/ 13,3 %	-	-	9/ 60%	6/ 40%	-	-	4/ 26,7%	11/ 73,3 %	-	-

Діаграма узагальнених кількісних даних за критерієм у %

Діаграма 1

Таким чином, аналізуючи кількісні дані щодо стану сформованості фонематичного сприйняття у молодших школярів із ЗПР за критерієм аудіалізація семантики мовлення оточуючих, наведені в діаграмі 1, варто зазначити, що високий рівень не визначено у дітей із ЗПР, проте визначено у 57,8% дітей з нормою психічного та мовленнєвого розвитку. Показникам достатнього рівня відповідають 26,7% дітей із ЗПР та 42,2% дітей із нормотиповим розвитком. На середньому рівні знаходяться 73,3% дітей із ЗПР та жодної дитини із нормою розвитку. Показникам низького рівня не відповідає жодна дитина в досліджуваних групах.

Подальших досліджень потребує з'ясування рівнів сформованості фонематичного сприйняття у дітей молодшого шкільного віку з затримкою психічного розвитку за другим критерієм – аудіальна диференціація мовленнєвих та немовленнєвих звуків.

Савинова Н. В., Корниенко И. В., Куза И. Н. Диагностика состояния сформированности фонематического восприятия детей младшего школьного возраста с задержкой психического развития

В статье представлены результаты эмпирического исследования сформированности фонематического восприятия детей младшего школьного возраста с задержкой психического развития.

Определены критерии, показатели, среди которых: аудиализация семантики речи окружающих по показателям – семантическая дифференциация при выполнении словесных одноступенчатых инструкций педагога, семантическая дифференциация при выполнении словесных двухступенчатых инструкций педагога; семантическая дифференциация при выполнении словесных трехступенчатых инструкций педагога; аудіальна дифференциация речевих и неречевих звуків по показателям – аудіальна дифференциация неречевих звуків; дифференциация гласных в звуковом образе слова; дифференциация согласных в звуковом образе слова.

Автори представляють сравнительную картину уровней сформированности фонематического восприятия детей младшего школьного возраста с задержкой психического развития по показателям первого критерия.

Ключевые слова: фонематическое восприятие, семантическая дифференциация, аудіальна дифференциация, задержка психического развития, общее недоразвитие речи.

Savinova N.V., Korniienko I.V., Kuza I.M. Diagnosis of state of phonemic perception formation of school age children with mental retardation

The paper presented the results of empirical research on the formation of phonemic perception of school age children with mental retardation.

The criteria, indicators, including: audiolization speech semantics of other people due to the indexes such as semantic differentiation in the performance of single-word instructions of the teacher, semantic differentiation in the performance of two-stage verbal instructions of the teacher; semantic differentiation in the performance of three-step verbal instructions of the teacher; differentiation and auditory speech sounds non-speech indicators – non-speech differentiation auditory sounds; Differentiation of vowel sound in the form of words; differentiation consonant sound in the form of words.

The author presents a comparative picture of the levels of phonemic perception of school age children with mental retardation for the first performance criterion.

Keywords: phonemic perception, semantic differentiation, differentiation auditory, mental retardation, the general underdevelopment of speech.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2017 р.

Статтю прийнято до друку 19.04.2017 р.

УДК: 37.043.2:373 – 056.2/3

Снісаренко О. І.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯК СИСТЕМА НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УЧНІВ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядається питання запровадження диференціації навчання в умовах освітньої інтеграції учнів з особливими потребами. Проаналізовані висновки психолого-медико-педагогічних консультацій щодо діагностики особливостей порушень, які мають у своєму розвитку інклюзивні діти. Висунуто припущення про необхідність застосування методу диференціації в умовах уроку інклюзивного класу. Обґрунтовано думку про те, що вимоги українського освітнього стандарту, які передбачають опанування «компетенціями ХХІ століття» є непосильними для учнів з дизонтогенезом. Тому вони потребують створення дійсно гнучкої освітньої системи, яка б враховувала індивідуальні можливості інтелектуального та психічного потенціалу. Виділені перспективи запровадження навчальної диференціації і охарактеризовані її основні принципи. Теоретично сформована гіпотеза диференційованої структури корекційно-розвиваючого навчання дітей з особливими освітніми потребами в межах загальноосвітнього закладу.

Ключові слова: диференціація навчання, діти з особливими потребами, інклюзія, інтеграція.